МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

ПРОГРАМА ЗА РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

ЗАДОЛЖИТЕЛНИ ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ И СОДРЖИНИ

ЗА II ГОДИНА

Скопје, 2002 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1 **Назив на наставниот предмет:** *ликовна уметност*

1.2. Вид на средно образование: гимназиско

1.3. Година на изучување:
1.3.1. Втора година

1.4. Број на часови:
1.4.1. Број на часови седмично: 1 (еден) час
1.4.2. Број на часови годишно: 36 часа

1.5. Статус на наставниот предмет
1.5.1. Задолжителна изборна програма и содржина

2. ОПШТА ЦЕЛ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Цел на наставата по **ликовна уметност** е ученикот да ги усовршува способностите и знаењата за ликовно изразување и доживување на убавото во ликовните и другите дела од културата. Во рамките на перманентното образование и самообразование да совладува нови можности за комуникација, учење и творење, врз основа на досегашните искуства и со примена на новите технологии – компјутери и друго. Континуирано да ги надградува теоретските знаења, ликовниот критериум, креативноста и способностите за творечка примена на ликовните медиуми кои ќе ги користи во учењето, творештвото, животот и определувањето за идната професија.

2.2. Посебни цели на наставата по ликовна уметност

- Ученикот да ги развива перманентно способностите за креативен пристап во конципирањето, организацијата на работата и реализацијата на творечката идеја;
- да умее да црта, слика и моделира според природата, меморијата и фантазијата и да проектира (изработува) прототипови од дизајнот;
- да го развива континуирано ликовниот критериум преку творечка работа, да открива и коментира естетски вредности на ликовни дела и да ги објасни особеностите на сопствената креација;
- да изработува теоретска концепција - едноставен елаборат за индивидуална ликовна креација или групно изведување на ликовен проект;

- да распознава особености на ликовни дела и содржини поврзани со други области од културата;
- да ги надградува хармонично индивидуалните карактерни особини и можностите за ликовен израз;
- да умее да го организира процесот на изработка на ликовно дело и да соработува со други лица во креирањето на групна ликовна работа;
- да ги совладува новите можности на примена на современите технологии за комуникација, учење и ликовно творештво (компјутерската графика, Интернет и др.);
- да го негува натамошното развивање на фантазијата како значаен фактор во творечките активности и збогатување на мисловните процеси (примената на дивергентното и конвергентното мислење), за формирање нови идеи и откривање нови решенија;
- да создава свест за чување на природата и средината за живеење и вредностите на традицијата и на народното творештво;
- да открива и совладува нови специфики на различните ликовни материјали и техники и да формира способност за комбинирање, составување, истражување и експериментирање.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

Во функција на натамошно надградување на ученикот во рамките на ликовните уметности и културата, што меѓу другото е и во функција за постапното откривање на индивидуалните способности и афинитети за одредена научна област или струка, потребно е покрај стекнатите знаења, способности, умеења и искуства во основното и во прва година од гимназиското бразование, кај ученикот да се формирани одредени културни навики и интерес за творештво, перманентно образование, самообразование и организација на работата.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

Збогатувањето на духовните вредности на единката како субјект на колективитетот и формирањето аксиолошки културни компоненти во меѓусебната комуникација и култура на живеење и творештво, условува создавање нови квалитети на уметничка дејност. Особено значајно е користењето на изворите од материјалната култура од областа на уметноста, науката и техниката и настојувањето на ученикот сознанијата да ги применува во образовниот процес, работата и секојдневната пракса. Процесот на едукацијата треба да ги опфаќа, покрај другото, особено трите основни дидактички начела: стекнување теоретски знаења, развој на творечките способности и проширување на на ликовниот – естетскиот критериум низ уметничката и друга дејност.

4.1. Структуирање на содржините за развој на ликовно – творечките способности и знаења за II година

4.1.1. ***Обликување на плоштина***

НАСТАВНА ТЕМА *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	**Број на часови**	**КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ**	**Дидактички насоки, мотиви**	**Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела**
ЦРТАЊЕ *Ликовен јазик:* **- линија** **- големина** **- простор** **- насока** **- контраст** **- композиција** *Ликовни материјали и технки:* - графитен молив, јаглен, пастел, тонирани хартиии (подлога) во разни големини и др.	3 часа (ориен-тацио-но)	Ученикот: - да наведува карактеристични разлики меѓу цртежи од различни историски периоди; - да употребува насоки и видови линии за приказ на просторност со вид перспектива; - да користи во композицијата: големина; контраст, насока; - да изработи скици и “картон” на цртеж во размер 1:1 за индивидуална творба (од голем формат) или проект на слика - мурал, релјеф, скулптура и др.; - да соработува во тим за изработка на ликовна творба со голем формат (проект); - да употребува традиционални и современи ликов-ни средства за цртање применувајќи ги ликовните карактеристики на материјалот и техниката; - да ја организира солидно работата: подготвување на материјали, алати, помагала и др.; - да проценува естетска вредност во ликовно дело и да го коментира индивидуалното доживување.	- Демонстрирање начини на цртање со различен материјал на видови подлоги; - истражување и експеримен-тирање со разни ликовни елементи и материјали; - покажување и анализирање репродукции и оригинали на цртежи од познати мајстори; - вршење коректури и поттик-нување на учениците за изнао-ѓање оригинално решение; - организирање средби, разго-вори со ликовни уметници, посета ма музеи, галерии и др.. *Мотиви:* - од непосредната околина и животот на луѓето; растител-ниот и животинскиот свет; обичаи, легенди, митови и др.	Историја (содржини од уметноста, архитектурата) - биологија; - народна култура. Репродукции – цртежи со видови перспектива од: ренесансата, византија и др.

- **Ликовните проекти или творбите од голем формат може да се реализираат (довршуваат) во рамките на часовите предвидени со Наставниот план за *Изборни содржини и активности.***

4.1.2. Обликување на плоштина

НАСТАВНА ТЕМА *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	**Број на часови**	**КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ**	**Дидактички насоки, мотиви**	**Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела**
СЛИКАЊЕ ***Ликовен јазик:*** **- боја** **- контраст** **- рамнотежа** **- доминанта** **- композиција** *Ликовни материјали и техники:* - сликарски суви материјали: пастел, креда, колаж; - влажни: гваш, акварел, темпера, акрил и др.	4 часа (ориентационо)	Ученикот: - да го објасни глобалниот развој на сликарството низ историските епохи; - да користи, според сопствен избор вид перспектива (централна; обратна; иконографска и др.), и тонски и колористички вредности во приказ на просторност; - да применува во ликовниот израз: рамнотежа; доминанта и да ја користи бојата според индивидуалниот сензибилитет; - да употребува нови постапки за работа: комбинирање, експериментирање и истражување во примената на ликовни елементи и принципи и работата со ликовни материјали и подлоги; - да решава ликовен проблем на индивидуален начин; да изврши ремикс на познато ликовно дело; - да соработува во тимска работа за изработка на мултимедијален проект за: мурал; хепенинг; инсталација; акција; перформанс; интервенција во просторот или др.; - да пронаоѓа колористички и други естетски вредности во слика.	- Демонстрирање (креативно и рационално) на работниот процес со ликовен материјал; - организирање реализација на проект за ликовно дело со современ концепт- мурал и сл.; - организирање изработка на ликовни дела за естетско уредување на ентериерот и екстериерот на училиштето; - реализирање посета на музеј, галерија, ателје на уметник; - естетски се анализираат ликовни дела и се откриваат колористички вредности. *Мотиви*: - од природата и животот на човекот; митови, народни обичаи, религиозни теми и работа по фантазија; - трансформација на звуци и осети во хроматски и ахроматски решенија.	Историја, (архитектура, уметност) - физика, - географија, - литература. Репродукции од ренесансни и современи мајстори, мурали; - репродукции со решен соодветен ликовен проблем и др.

4.1.3. Обликување во просторот

НАСТАВНА ТЕМА *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	Број на часови	КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ	Дидактички насоки, мотиви	Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела
1. СКУЛПТУРА ***Ликовен јазик:*** **- форма** **- волумен** **- градација** **- рамнотежа** **- композиција** *Ликовни материјали и техники:* Традиционални и современи вајарски материјали и техники.	2 часа	Ученикот: - да користи во композицијата: форма; волумен; градација; рамнотежа; - да компонира и рекомпонира видови форми во ликовна творба користејќи според сопствен избор ликовен материјал и техника; - да подготвува скици во цртеж или тродимензионално во материјал за ликовна творба; - да изработува индивидуално или во работен тим проект***** за ликовна творба од голем формат за скулптура; релјеф; хепенинг; акција; перформанс и сл.	- Организирање на работа во групи; - демонстрирање на процесот: компонирање; рекомпонирање; расчленување на форма и др.; - аранжирање изложба на ученички творби. *Мотиви:* - од природата, животот на луѓето, растителниот и животинскиот свет и др.; - компонирање на органски, неоргански или геометриски форми.	Историја (архитектура), - физика - биологија Репродукции со третиран соодветен ликовен проблем.

4.1.3.1. Обликување во просторот

НАСТАВНА ТЕМА *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	**Број на часови**	КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ	**Дидактички насоки, мотиви**	**Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела**
2. АРХИТЕКТУРА И УРБАНИЗАМ **- големина** **- насока** **- волумен** **- контраст**	1 час	Ученикот: - да распознава и именува особености на архитектурата од различни историски периоди: стар, среден век, ренесанса и современи; - да разликува ликовни и функционални вредности на видови архитектонски објекти (религиозни, јавни, станбени); - да ги препопознава традиционалните и современите материјали во архитектурата и нивните главни карактеристики – ликовни и функционални; - да подготвува скици и идејно решение - проект (цртеж или макета) за архитектонски објект при што ќе користи: големина, насока, волумен контаст и др.; - да ги разликува основите на урбанизмот: потребата за организација на просторот за живеење и работа, естетската и функционалната улога (единството на архитектонските објекти, плоштади, паркови, сообраќајници, водовод и канализација и др.).	- Покажување (фотографии и др.) и објаснување на урбаниран простор (од минатото и современи решенија). - организирање прошетка и откривање креативни решенија на објекти на современи архитектонски објекти во урбаниот простор; - вреднување на изработени ученички скици, технички цртежи и макети.	- Геометрија, - историја, - архитектура. Репродукции, фотографии, макети, вистински урбанизиран простор.

4.1.4. Обликување на плоштина

НАСТАВНА ТЕМА *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	**Број на часови**	КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ	**Дидактички насоки, мотиви**	**Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела**
ГРАФИКА *Ликовен јазик:* **- линија, боја** **- текстура** **- градација** **- контраст** **- композиција** *Ликовни матери-јали и техники:* - цртачки и гра-фички материјали и техники	2 часа	Ученикот: - да користи контраст на ахроматски тонски односи; - да применува градација на текстури (користи фактури од разни материјали - колографија) за постигнување молски и дурски решенија; - да изработува клише и да умее да отпечати графич-ки лист на рамен и висок печат; - да користи различни материјали во подготовките за графичкото изразување; - да изработува индивидуален проект за графичко решение со креативен израз и примена на компјутер; - да учествува во работен тим за реализација на елаборат за мултимедијален проект.	- Демонстрирање на печатење графика; - покажување употреба на различен графички материјал; - демонстрирање на реализа-ција на компјутерска графика за ѕиден весник. *Мотиви:* - од непосредната околина и животот на луѓето; - од растителниот и животин-скиот свет; обичаи, легенди и митови и др.	- Историја - физика -Графики со решен соодветен ликовен проблем.

4.1.5. Обликување на плоштина и во просторот

НАСТАВНИ ТЕМИ *(ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ)*	**Број на часови**	**КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ**	**Дидактички насоки, мотиви**	**Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела**
1. ДИЗАЈН 1.1. ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН ***Ликовен јазик:***, **- текстура, градација, пропорција, контраст, композиција** *Ликовни материјали и техники:* цртачки и сликарски	2 часа	Ученикот: - да користи во дизајнот (по сопствен избор): текстура; градација; контраст или други ликовни елементи; - да изработува ликовно – графичко решение на рекламен материјал со компјутер; - да естетски проценува успешни графички решенија; - да изработува индивидуално или во работен тим проект***** за ликовно–графичко решение по избор за некоја фирма, институција или манифестација.	- Покажување и коментирање разни дизајнирани дела; - објаснување и демонстрирање ликовно- графичка обработка на лиготип, заштитен знак (симбол) и др.; - анализирање примери од графичкиот дизајн. - посета на графичко дизајнерско биро и печатарски работилници и др.	- Историја, литература - Примери од графичкиот дизајн –плакат, знак, лого и др.
1.2. МОДЕН ДИЗАЈН *Ликовен јазик:* **- форма, боја** **- ритам, текстура** **- композиција** ***Ликовни материјали и техники:*** - цртачки и сликарски	1 часа	Ученикот: - да го идентификува значењето на: кројот – форма, боја, ритам, дезен, детали на облеката, комбинација на разни материјали и друго; - да применува боја, ритам и композиција на дезен за одредена облека; - да изработува нацрт за моден костим; - да учествува во тимска работа за изработка на историски или други костими за драмска претстава, приредба или модна ревија во училиштето.	- Објаснување на разликите на облеката според потребата: на годишните времиња, свечена, работна, за разни професии и др.; - демонстрирање, користење на сликарски материјали: колаж, текстил, скај, фолија и др.	Историја, литература, фолклор Фрагменти од народни носии, - современи костимографски решенија.

1.3. СЦЕНСКИ ДИЗАЈН - сценогрфија ***Ликовен јазик:*** **- простор, големина** **- светлина, форма, боја, композиција** ***Ликовни материјали и техники:*** - цртачки и сликарски	1 часа	Ученикот: - да препознава и именува разни видови сцена: за театар, филм, куклен театар, естрада и да ги забележува ликовните и функционалните компоненти; - да разликува разни стилови на историски костими (видови облека од разни географски подрачја, годишни времиња и национална традиција); - да создава проект (со работен тим) за: сценско решение на патрониот празник на училиштето (од идеја, подготовка до реализација);	- Покажување и анализирање примери на видови сценографии за разни намени; - организирање соработка со другите секции во реализацијата на училишната претстава.	- Литература (театар, филм,ТВ) Илустрации на видови сценографија за театар, естрада и др.
1.4. КУКЛАРСТВО *Ликовен јазик:* **- форма, боја** **- текстура** **- композиција** ***Ликовни материјали и техники:*** - цртачки, сликарски, скулпторки и др.	1 час	Ученикот: - да разликува разни видови кукли: детски, марионети, за детски театар; - да изработува едноставна кукла; - да подготвува проект за изработка на кукли за куклена претстава.	- Покажување разни видови кукли; - демонстрирање на изработка кукли со разни материјали: отпадни материјали, хартија, крпи, алуминиумска фолија и др.	-Театар; Дизајн на детски и други кукли од различен материјал.
1.5. ДИЗАЈН НА НАКИТ ***Ликовен јазик:*** **- форма, ритам** **- линија, текстура** **- симетрија** *Ликовени материјали и техники:* - цртачки скулпторски, сликарски и др.	1 час	Ученикот: - да препознава и разликува филигрански изработки; - да изработува нацрт за дизајн на накит (бижутерија) и да го реализира во одреден материјал (глина, фолија, мека жица комбинација од разни материјали и сл.); - да користи ритам и симетрија (форма, линија, текстура) во изработката на накит.	- Покажување на народна носија, пафти и други украси; - демонстрирање на изработка (ликовни решенија) на накит; - организирање посета на етнолошки музеј.	- Историја - Народна култура (накит)

4.1.6. Историја на уметноста

НАСТАВНИ ТЕМИ	Број на часови	КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ	Дидактички насоки	Корелација меѓу темите и меѓу предметите. Избор на ликовни дела
1. ВОВЕД ВО ИСТОРИЈАТА НА УМЕТНОС-ТА 1.1.УМЕТНОСТА НА ПРАИСТО-РИЈАТА	1	Ученикот : - да ја објаснува улогата на предметот историја на уметноста, целите и хронолошкиот развој на правците од праисторијата до модерната уметност; - да ги идентификува општите карактеристики и хронологија на каменото, бронзеното и железното време; - да ги разликува спецификите на пештерното сликарство, скулптура и применета уметност.	- Објаснување на разликите меѓу општата историја и историјата на уметноста; - покажување репродукции на дела од праисторијата; - посочување на користење стручна литература и други извори.	- Историја - географија - литература Дела – репродукции од праисторијата – Алтамира, Ласко.
2. СТАРИТЕ КУЛТУРИ 2.1.МЕСОПОТА-МИСКА И ЕГИПЕТ-СКА УМЕТНОСТ 2.2. ЕГЕЈСКА И ГРЧКА УМЕТНОСТ	3 часа	Ученикот: - да ја распознава географската положба, хронолошката поделба, културата, писмото; - да ги разбира и именува основните карактеристики на архитектурата, сликарството, вајарството и применетата уметност; - да дава осврот за географската положба, најпознатите археолошки локалитети, митови и легенди; - да споредува општи сознанија за Крит и Микена-основни карактеристики во архитектурата, вајарството, сликарството, применетата уметност; - да ја поврзува периодизацијата на архајскиот, класичниот и хеленистичкиот период; - да споредува специфики на дела од познатите творци на скулптурата: Фидија, Скопас, Поликлет, Пракситeл, Лисип;	- Користење техники на учење: инсерт, грозд и др.; - прикажување репродукции; - користење стручна литература; - покажување шеми, графикони, цртежи;	-Историја -географија - историја - географија - литература

2.3. ЕТРУРСКА И РИМСКА УМЕТНОСТ 2.4. РАНОХРИСТИ-ЈАНСКА И ВИЗАН-ТИСКА УМЕТНОСТ		-да ја препознава географската положба и основните белези на етрурската култура, периодизацијата на римската империја, основните карактеристики во архитектурата, вајарството, сликарството и ситната пластика; - да ги објаснува причините за појавата на христи-јанството, уметноста на катакомбите, новиот тип на градба - христијанска базилика, основните карактеристики и мотиви во фреско сликарството и мозаиците; - да ги разликува општите карактеристики на византиската уметност: архитектура, вајарство, фреско сликарство, мозаици, ситна пластика.	- организирање посета на археолошки споменик или локалитет; - прикажување репродукции; - посочување соодветна струч-на литература; - покажување и анализирање примери на византиската уметност.	- историја - географија -историја -географија
3. СРЕДЕН ВЕК ВО ЕВРОПА 3.1. РОМАНИЧКА И ГОТСКА УМЕТ-НОСТ	1	Ученикот: - да ги поврзува општите карактеристики и пери-одизација на романиката и готиката во Франција, Германија, Италија и Англија; - да ги објаснува карактеристиките на позначајните цркви и катедрали, вајарството и сликарството и нивните претставници: Џото, Чимабуе и Лоренцети;	- Прикажување, објаснување и анализирање репродукции; - организирање, излагање на учениците со претходна нивна подготовка и проучен стручен материјал и репродукции.	- Општа историја, - литература
4. РЕНЕСАНСА 4.1. РАНА РЕНЕСАНСА ВО ИТАЛИЈА	2	Ученикот: - да ги препознава и именува предвесниците на ренесансата, 13 и 14 век, периодизација, архитектура - Брунеолески, Алберти; вајарство, сликарство; теми и техники; претставници на ренесансата во Италија; - да даде осврт за Фиренца како никулец на новото: архитектура, сликарство-Мантења, Ботичели, Мазачо, вајарство;	- Читање и коментирање одреден текст од трактатите на Леонардо; - користење на образовната техника *коцка* и др.;	- Историја - географија - литература

4.2. ВИСОКА РЕНЕСАНСА 4.3. РЕНЕСАНСА ВО ЕВРОПА		- да ја дефинира улогата на Рим како центар на уметноста; - да ги препознава општите карактеристики и значајните претставници во архитектурата: Браманте; во сликарството - Леонардо да Винчи, Микеланџело, Рафаело; - да ги идентификува позначајните држави и нивните претставници во архитектурата, сликарството и вајарството, Холандија-Бош, Бројгел и браќата Ван Ајк, Германија -Ханс Холбајн, Дирер, Франција-Жан Фуке, Жан и Франсоа Клуе и архитектот Жермен Пилон.	- организирање семинарски работи изготвени од учениците по избор за одреден творец; - презентирање и коментар од ученик на репродукции.	- историја - географија - цртање, сликање
5. БАРОК И РОКОКО	1	Ученикот: -да ги поврзува општите карактеристики, периодизација и универзалност на правецот во одделни земји: Италија, Холандија, Фландрија, Шпанија, Франција, Англија; да се издвојат главните претставници од архитектурата, сликарството и вајарството во најопшти црти.	- Прикажување и анализирње на примери од барокот и рококо стилот; - користење стручна литература.	- Историја - географија - сликарство, скулптура
6. УМЕТНОСТА НА 19-от ВЕК ВО ЕВРОПА 6.1. НЕОКЛАСИЦИЗАМ И РОМАНТИЗАМ 6.2. РЕАЛИЗАМ И ИМПРЕСИОНИЗАМ	1	Ученикот: - да ги покажува основните карактеристики и периодизацијата и поглавните претставници во сликарството и скулптурата: Жак Луј Давид, Доминик Енгр, Антонио Канова, Жерико, Делакроа и англиските пејзажисти Констејбл и Тарнер; - да ги дефинира основните карактеристики, обележја и периодизација, да ги наброи главните претставници на реализмот: Курбе, Домије, Миле; на импресионизмот: Мане, Моне, Реноар, Дега и од искулптурата - Роден.	- Организирање вежби за препознавање на стил од одредена епоха преку набљудување на ликовни дела - репродукции; - користиње стручна литература; - оганизирање мали работни групи за изработка на мини проекти на кои со свое излагање ќе учествуваат неколку ученици.	- Историја, - географија. -цртање, сликање, скулптура. -Репродукции од соодветни епохи и стилови.

7. УМЕТНОСТА ВО 20-от ВЕК-МОДЕРНА УМЕТНОСТ	4	Ученикот: - да ги разликува општите карактеристики и темелните општествени промени; примена на нови технички пронајдоци, разбивање на традиционалното, слобода на сопствено изразување, појава на нови ликовни правци и техники;	- Организирање набљудување и анализа на репродукции; - користење стручна литература;	- Историја, - географија.
7.1. ПОСТИМПРЕСИОНИЗАМ И СИМБОЛИЗАМ		- да ги идентификува и и именува општите обележја и поважните претставници: Жорж Сера, Пол Сезан, Матис, Пол Гоген, Ван Гог, Вијар и Бонар;	- организирање посета на музеј или галерија;	- Репродукции од импресионизмот и другите ликовни правци, автори и дела.
7.2. ЕКСПРЕСИОНИЗАМ И КУБИЗАМ		- да ги објаснува општите карактерситики и позначајните претставници- Енсор, Мунк, Кандински, Оскар Кокошка, Пабло Пикасо, Жорж Брак;	- користење на образовната техника *инсерт, грозд* и др.;	
7.3. НАИВНО СЛИКАРСТВО И НАДРЕАЛИЗАМ		- да ги препознава општите карактерситики и поважни претставници-Анри Русо, Марк Шагал, Сутин и Модилјани, потоа М. Ернст, Салвадор Дали, Х. Миро;	- прикажување детски ликовни творби и откривање врски со наивната уметност;	
7.4. ФУТУРИЗАМ, МЕТАФИЗИЧКО СЛИКАРСТВО И ДАДАИЗАМ		- да ги поврзува општите карактеристики и поважните претставници, Џорџо де Кирико, Северини и др.;		
7.5. АПСТРАКТНА УМЕТНОСТ, ЕНФОРМЕЛ, ПОП АРТ И ОП АРТ		- да ги препознава спецификите и обележјата на поважните претставници во сликарството: Пит Мондријан, Пол Кле, Џексон Полок и скулптурата: Хенри Мур, и архитектурата - Корбизје и Гропиус;	- организирање активности за проучување и презентација на одреден, творец, правец или епоха од страна на ученици.	-Современа литература (филм)
7.6. КИНЕТИЧКА УМЕТНОСТ, НОВА АПСТРАКЦИЈА, ХЕПЕНИНГ И АМБИЕНТАЛНА, КОНЦЕПТУАЛНА УМЕТНОСТ И ХИПЕРРЕАЛИЗАМ		- да ги идентификува општите карактеристики и обележја на секој правец поединечно; - да ги резимира особеностите на новите правци и движења во ликовните уметности и поврзаноста со другите области и настани од културата.		

8. УМЕТНОСТА ВО МАКЕДО НИЈА 8.1. ПРАИСТОРИСКА И АНТИЧКА УМЕТНОСТ 8.2. РАНОХРИСТИЈАНСКА УМЕТНОСТ	5 часа	Ученикот: - да ги препознава и лоцира позначајните археолошки локалитети и предмети од праисторијата и антиката, античките театри во Македонија, Скупи, Стоби, Хераклеа и Лихнидос како и Баргала, Имарет-Охрид, Ахил-Преспа; - да ја дефинира периодизацијата и местоположбата, и ги регистрира белезите на архитектурата, вајарството-декоративната камена пластика и применетата уметност; - да ги поврзува политичките и општествените настани поврзани со појавата на христијанството, да ги препознава основните карактеристики на архитектурата: базилики, епископски базилики со крстилници од латински и хеленистички тип; -да ја разликува профаната архитектура (палати и други видови градби) и ја споредува декоративната пластика и содржините на мозаичната декорација.	- Организирање посета на археолошки локалитети и музеи; - покажување археолошки материјал, фотографии; - користење стручна литература; -презентирање фотографии и визуелни содржини од христијанската уметност.	- Историја (уметноста на грчката и римската цивилизација); - географија. - Репродукции од ранохристијанската уметност.
8.3. СРЕДЕН ВЕК		- Да ги наведува основните обележја и периодизацијата на архитектурата - цркви (Св. Климент Охридски и др.), манастири- Св. Пантелејмон, Св. Ѓорѓи во Курбиново и др.; тврдини: Самоилова, Скопско кале, Исарот-Штип и др.; - да го препознава вајарството - декоративната пластика, фигури, олтарни прегради и сликарството - фреските и нивните карактеристики; - да ги идентификува и наведува делата на мајсторите и зографите Михајло и Евтихиј.	- Се организира посета на црква во градот или блиската околина која е историски споменик на културата; - објаснува по тематската целина; - ги запознава со основните податоци и фрескоживописот.	- Историја, - географија - старомакедонска литература и јазик.

8.4. СОВРЕМЕНА УМЕТНОСТ		- Да ги поврзува општите прилики за појавата на современата уметност во Македонија; - да ги препознава и споредува основоположниците на современото македонско сликарство (Пандилов, Коџоман, Мартиноски, Личеновски, Белогаски) и други значајни ликовни творци од средната и млада-та генерација.	- Организирање активности во вид на семинарска работа; - организирање посети на музеи, галерии и споменици на културата	- Историја. - Прилози–репро-дукции од совре-мената македон-ска уметност.

4.2. Наставни методи и активности на учење

Перманентните заложби за осовременување на едукативниот процес за остварувањето на целите по **ликовна уметност** не го запоставуваат користењето на стандардните методи и форми во наставна работа: методата на **самостојна работа** на учениците при што практична-та работа – ликовното творештво ќе зазема доминантно место. Секако дека ќе се користат и други методи меѓу кои и можноста за комбинирање со демонстративно-илустративните и вербално – текстуалните и други посовремени методи. Од формите ќе се користат фронталниот, индивидуалниот, групен облик и работа во двојки. Користењето на формите, методите и постапките на работа, наставникот поцелосно ги осмислува непосредно при планирањето на наставниот час и операционализацијата во конкретни активности кои ќе ги реализира на часот. Користењето на формите и методите ќе биде усогласено со материјално-техничките и просторните услови на училиштето, возраста и предзнаењата на учениците и нивниот интерес и современите образовни техники, технолошките можности што ги пружа компјутерот – користењето на Интернет, ЦД и друго.

Наставникот ќе користи разни можности во воспитно – образовниот процес: организирање на теоретска и практично творечка работа, подготвување на дидактички средства, користење на традиционални и современи методи и форми на работа, демонстрирање преку скицирање, цртање и друго, вршење коректури, следење на напредувањето и резултатите на ученикот, оценување и друго.

Ученикот ќе ги совладува наставните содржини преку набљудување, насочување на вниманието, индивидуално учење, скицирање и ликовно – творечка работа, соработка со други ученици во реализацијата на одреден проект и друго.

4.3. Организација и реализација на наставата

Процесот на ликовно - уметничкото творење како дел од прогресот на културата и општеството, наложува не само креативен пристап во работата и стекнување нови сознанија и искуства, туку и развој на естетските вредности и формирање на културни навики кај ученикот. Во таа насока, во образовниот процес меѓу другото е значајно користењето на основните законски документи (Наставната програма и видовите планирање), со посебно нагласување на придонесот на активностите на наставникот и ученикот во организацијата и остварувањето на целите на часот. Наставата (практично – творечка работа, која има доминантна улога) претежно ќе се реализира во наменски кабинет по ликовна уметност, на отворен простор и во други институции и установи. Покрај практично-креативната работа,

значајно место ќе има теоретската работа и посетата на музеи и галерии. Во текот на работата со учениците ќе се има предвид педагошката комуникација на релација наставник-ученик и обратно, задоволување на ученичките потреби и интерес, оспособување на учениците за самостојно размислување и изнаоѓање оригинални решенија и др. Особено ќе се посветува внимание на иницијативите на учениците и задоволување на желбите за остварување на индивидуални ликовни проекти.

4.4. Наставни средства и помагала

Согласно целите на наставата по ликовна уметност, примарна улога има творечката работа за што треба да се обезбедат просторни и материјално - технички услови: кабинет или наменска училница по ликовно образование, ликовни материјали, алати и помагала од кои визуелните средства имаат особено значење. Задолжително треба од техничките средства училиштето да располага со дијапроектор, епископ, комплет на дијапозитиви или репродукциина од ликовни дела, видеокасети и друго. Особено позитивна улога имаат редовната посета на музеи и следењето на ликовни изложби и манифестации, односно разгледување, доживување и анализа на оригинални ликовни дела. Исто така, користењето на стручна литература (педагошка и од областа на ликовната уметност) придонесува на културната и естетска надградба на учениците. За успешно остварување на Наставниот план во делот на *Изборните содржини и активности,* неопходно е училиштето да обезбеди просторни и други услови при што обезбедувањето на ликовни материјали и помагала ќе биде основен услов, а ќе биде и во рамките реализацијата на дел од Програмата за работа на училиштето, односно изработка на индивидуални и групни творби (од голем формат) од страна на учениците.

4.4.1. Учебници и учебни помагала за учениците

1. Учебници изработени според потребите на дејноста и возраста на учениците:
- Ликовна уметност - 2, елементи и принципи од Б. Лазески
- Ликовна култура – 1, историја на уметноста од В. Величковски

2. Видеоснимки (видеокасети) од историјата на уметноста, познати автори и дела; разработка на некоја ликовна техника. и др.

4.4.2. Дополнителна литература за наставниците

За наставникот се препорачува следната стручна литература:
- Методика по ликовно воспитание и образование
- Прирачници за наставници и студенти
- Историја на уметноста од Џонсон, Пискел или друг автор; стручни списанија и литература по избор на наставникот.
- Архајм Рудолф: Уметност и визуелно опажање, Београд 1971
- Архајм Рудолф: Уметност и визуелно мишлење, Београд и други

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Способностите, знаењата, умеењата и постигањата на учениците по **ликовна уметност** наставникот треба да ги следи низ повеќе процеси на едукацијата: покажаниот интерес на ученикот, неговите заложби, резултати од ликовно - творечката работа при што особено ќе се валоризира нивото на креативноста, индивидуалниот ликовен израз, степенот на стекнатите знаења од теоријата и историјата на уметноста (може да се применат тестови и др.), нивото на развиен ликовен критериум при анализата на ликовни дела и размислувања за феноменот на естетиката и друго. Следењето и оценувањето на постигањата на учениците ќе се спроведува во форма на описно оценување - формативно во текот на првото и второто полугодие и сумативно на крајот на учебната година.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Од наставниот кадар се очекува да ги поседува следните карактеристики на **персонални, стручни и педагошки** вредности:
тој треба да биде креативна личност која перманентно ќе се залага за стекнување нови знаења и умеења, користење на современи форми и методи и нивна примена во наставата. Треба да биде солиден стручњак и предавач, организатор на работата, да поседува квалитетни способности за комуникација со учениците, родителите, колегите и други странки, да нема визуелни и други здравствени недостатоци кои ќе го попречуваат вршењето на наставата.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии на:

1. Факултетот за ликовни уметности – Педагошки оддел VII 1 степен.
2. Факултет за ликовни уметности VII 1 (оддел Сликарство, Вајарство, Графика) со положени испити од педагошко – психолошката група предмети и методиката на ликовното образование на Факултетот за ликовни уметности.

Лицата да имаат предност лицата според означениот редослед.

6.3. Стандард за простор

Остварувањето на програмските цели по **ликовна уметност** ќе се одвива во кабинет по ликовно образование опремен со материјално – технички и дидактички средства согласно Нормативот за простор, училиштен мебел соодветен на потребите на наставниот предмет и наставни средства. Кабинетот да поседува и просторија за подготовки на наставникот која, покрај другото, ќе служи и како дидактичка остава за чување на материјално – техничките средства, стручна литература, ликовни материјали и друго.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7. 1. Датум на изработка: јануари 2002 година.

7.2. Состав на работната група:

- Петре Наневски, советник за општествената група – Одделение за планирање и програмирање во БРО – Скопје
- Трајко Јовановски, советник за општествената група – Одделение за следење и советодавно – инструктивна работа со воспитно - образовниот кадар во Бирото за развој на образованието – Скопје
- Фехим Хусковиќ, асистент по методика на ликвното образование во Факултетот за ликовни уметности – Скопје
- Лидија Саздовска, наставник во Гимназијата “Раде Јовчевски-Корчагин” – Скопје
- Теодора Андова-Фотева, историчар на уметноста, виш кустос во Музеј на град Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување 01.9.2002 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по ликовна уметност ја одобри (донесе):

____со решение бр. __________________ од ____________година.